

Grønlands historie er ikke et område, der har tiltrukket sig megen opmærksomhed fra danske historikeres side. Med interesse modtages derfor det forsøg paa en samlet historisk skildring, der nu foreligger i: Finn Gad, *Grønlands Historie. En oversigt fra ca. 1500 til 1945*. (Det Grønlandske Selskabs Skrifter XIV. Kbh. 1946. 272 sider.) Fremstillingen er forfattet under ophold i Grønland i krigsårene. Det sætter uundgåelig sit præg på bogen, at forf. kun har haft få hjælpemidler til rådighed og ikke har været i stand til at drage nytte af undersøgelser på en række forskellige områder, der netop er fremkommet i de sidste år.

Skildringen dækker kun tiden efter ca. 1500, således at nordbo-kolonisationen ikke behandles. Dette kan forsvares ud fra det synspunkt, at denne danner en sluttet epoke, der ikke har haft større indflydelse paa det nuværende grønlandske samfunds udvikling. Alligevel havde en kort omtale af den været naturlig, da den, udover den interesse den i sig selv frembyder, har spillet en betydelig rolle som inciterende moment for den senere dansk-norske kolonisation. Af Eskimoernes indvandring til og gradvise udbredelse over Grønland giver Gad på grundlag af det arkæologiske materiale en kort, men instruktiv fremstilling. Ved skildringen af opdagelsesrejserne til Grønland fra ca. 1500 og kolonisationen fra 1721 til Statens overtagelse af handelen i midten af 1770'erne har forf. kunnet støtte sig til L. Bobés ret udførlige fremstilling (Meddelelser om Grønland bd. 55; 1936) og til Ostermanns missionshistorie. Gads skildring er levende og vel afbalanceret, selv om Missionen måske har fået en lovlig stor plads på Handelens og den økonomiske udviklings bekostning. Ligeledes bedømmes de hyppige rivninger mellem Mission og Handel nok lidt for meget til gunst for den første. Sandt nok var — som Gad fremhæver — de folk, der udsendtes af Handelen, ikke alle synderlig velegnede; men det samme kan siges om en del af missionærerne, idet det gennemgående ikke netop var eliten af danske teologer, der udgik til Grønland, men alt for ofte kandidater, der af forskellige årsager, f. ex. en elendig attestats, ikke havde muligheder for at få et embede i Danmark, før de havde gjort sig fortjent ved en årrækkes tjeneste på de lidet tiltrækkende poster i Grønland. Med hensyn til 19. årh. mærkes det på fremstillingen, at de behandlinger, forf. bygger paa, er meget summariske for første halvdel af årh. Alligevel er det lykkedes ham at gøre skildringen af denne periode saa fyldig, at den ikke skiller sig væsentlig ud fra de omgivende, bedre belyste perioder; men på enkelte punkter er han herved sikkert kommet til at drage for vidtgående slutninger af det spinkle stof i de fore-

liggende behandlinger. Således kan der for den ældre tids vedkommende være grund til at se med nogen skepsis på den stærke vægt, han lægger på befolkningstallene som udtryk for den almindelige økonomiske samfundsudvikling, idet tallenes pålidelighed til et godt stykke ind i 19. årh. må betragtes med megen reservation. Perioden fra retableringen efter krigsårene 1807—14 indtil midten af årh. karakteriserer Gad som »en grotid uden i og for sig større omvæltninger for det økonomiske og sociale liv i Grønland« (s. 150). Med denne karakteristik har han dog vist ikke ganske gjort sig den betydningsfulde forandring klar, der i denne tid sker i Handelens grundlag i forhold til tiden før 1807. Mens dengang omkring halvdelen af den vigtigste indhandlingsvare, spækket, leveredes fra den på europæisk initiativ og delvis med europæisk arbejdskraft drevne hvalfangst, svandt denne fra et stykke ind i 19. årh. helt hen, og næsten alt spækket stammer nu fra Grønlændernes sælfangst. Handelen måtte således næsten helt hvile på grønlændererhvervet, mens det forøgede handelssamkvem på den anden side stærkt øgede Grønlændernes afhængighed af Handelen og dens tilførsel af europæiske varer. Dette er et afgørende træk i hele denne periodes udvikling. Heri ligger også en del af grundlaget for de stridende »europæiserende« og »nationaliserende« tendenser, der allerede i denne tid træder ret klart frem. Det mest tvivlsomme punkt i fremstillingen af 19. årh. fremkommer dog måske ved, at forfatteren ikke skelner klart mellem de to principielt ganske forskellige begreber, på den ene side indhandling eller hjemsending (»handelsproduktion«), hvis størrelse kan fastslås ret nøjagtigt, og på den anden side Grønlændernes produktion (fangst), om hvis størrelse vi ikke ved meget med sikkerhed. Gad mener åbenbart, at man i hovedsagen kan udlede produktionens størrelse som en direkte proportional til indhandlingens, hvad der turde være tvivlsomt. Heri ligger vel også en del af grunden til, at han skildrer årh. første halvdel, med den stærkt stigende indhandling, som en lys tid, mens billedet af den sidste halvdel, der viser den modsatte bevægelse, er ret mørkt. Man må dog huske, at gode eller dårlige tider for Handelen ikke netop behøvede at betyde det samme for den grønlandske befolkning. I skildringen af den nyere tid skal i øvrigt blot nævnes redegørelsen for Grønlændernes egen litterære indsats, der måske virker lovlig omfattende efter bogens anlæg, men har værdi ved at meddele en oversigt over et ganske ukendt område.

Disse få, spredte kritiske bemærkninger skal ikke forstås som en kritik af det foreliggende værk i dets helhed. Den, der

kender lidt til det til grund liggende materiale, vil forstå at vurdere de vanskeligheder, forfatteren har haft at kæmpe med. Han har uanset disse formået at skabe en velskrevet, harmonisk disponeret bog, der endelig giver os en stærkt tiltrængt kort og pålidelig oversigt over forbindelsen mellem Danmark og Grønland. Med den interesse, der for tiden næres for Grønlands fremtid, vil skildringen sikkert vinde læsere i en større kreds.

Sune Dalgård.

Den unge kulturhistoriske Forfatter Georg Hansen, der for et Par Aar siden udgav en Bog om Degnen i det 18. Aarhundrede (jvfr. 11. R. I, 558 f.), har nu udsendt et nyt Bind omhandlende Præsten i samme Tidsrum, *Præsten paa Landet i Danmark i det 18. Aarhundrede* (1947). Medens der baade formelt og indholdsmæssigt lod sig paavise meget væsentlige Mangler ved det førstnævnte Arbejde, vidner hans sidste Bog afgjort om Fremskridt i begge Henseender. Navnlig kan man konstatere en glædelig Fremgang i Retning af større Soberhed. Emnet er dog saa omfattende og kræver saa mange forskelligartede Forudsætninger, at det er tvivlsomt, om Forf. har gjort rigtigt i allerede nu at indlade sig paa en Syntese og ikke snarere burde have nøjedes med foreløbig at give Bidrag til Belysning af enkelte Sider deraf.

En Hovedmangel forekommer det mig at være, at Forf. gennemgaaende lader sin Fremstilling standse ved ca. 1780. Netop naar det gælder at klargøre den store Forandring i Forhold til nedarvet Tankegang og Skik, der finder Sted i Præstens Stilling i det 18. Aarhundrede, kan man vanskeligt undlade at behandle Aarhundredets sidste Femtedel, hvori de mest afgørende Forskydninger indtræffer baade idémæssigt og i det praktiske Liv.

Svagest synes iøvrigt det indledende Afsnit om Præstens almindelige Stilling at være; man savner her paa flere Punkter en dyberegaaende Forstaaelse af den kirkehistoriske Baggrund. Det er saaledes mærkeligt, at der (S. 45) under Behandlingen af Tidens herskende Strømninger aldeles ikke tages Hensyn til den saakaldte ældre Supranaturalisme, der ikke blot teologisk og litterært fik Betydning, men ogsaa skabte en ny Præstetype, oftere urigtigt sammenblandet med den senere »rationalistiske«.

Værdifulde er derimod de følgende Kapitler, der behandler Landsbypræstens materielle Stilling — derunder Præstegaarden som Kærnepunkt i den daglige Tilværelse —, hans Forhold over